

Zienswijze Verkoop en Toekomst

Julianabunker 2018

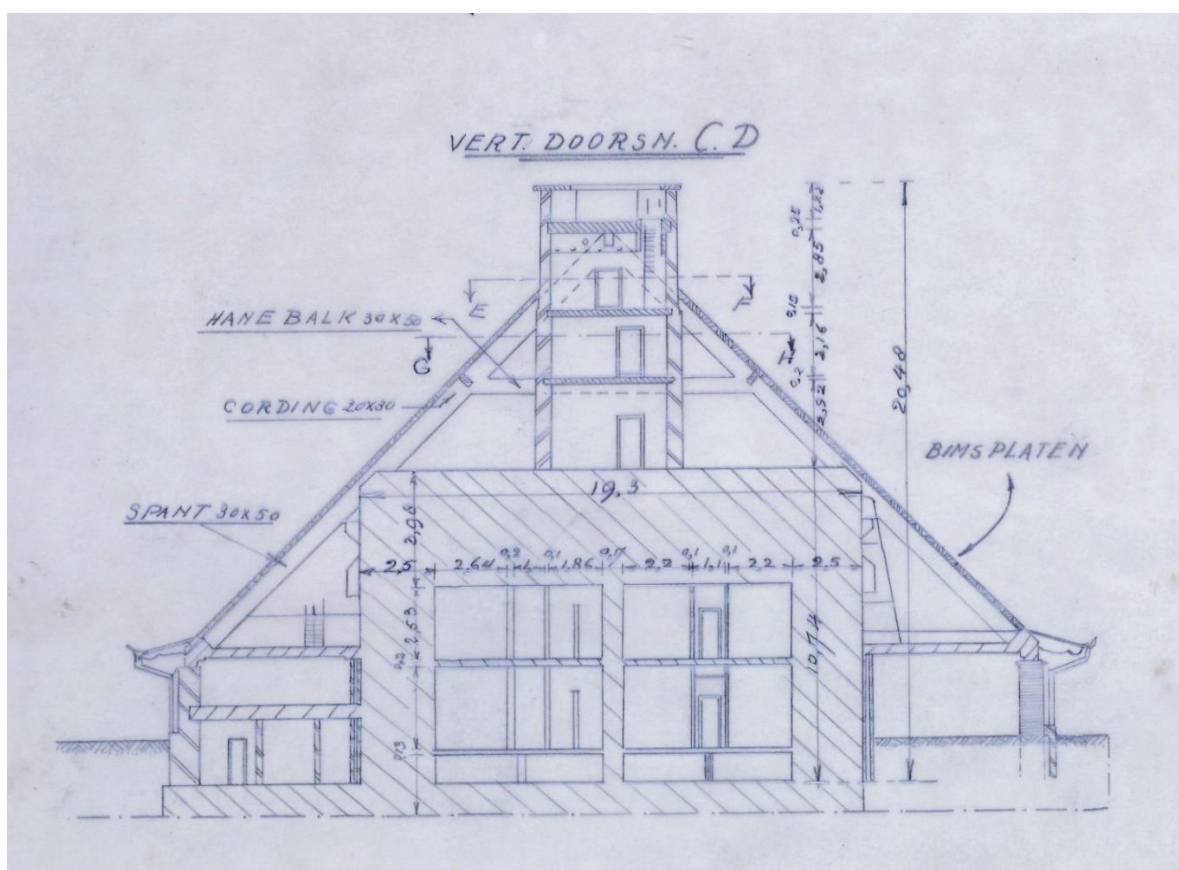
Commandobunker Seyß-Inquart

Ten behoeve van heroverweging

besluit tot verkoop

Ministers en Staatssecretarissen

van het Kabinet Rutte 3

Stichting WO2 Sporen vertegenwoordigd door twee van de initiatiefnemers Ronald Klomp en Jeroen van Zijderveld (hierna te noemen initiatiefnemers)

Correspondentieadres,
Wingerd 208
2496 VK Den Haag

Leeswijzer

Voor u ligt een zienswijze verkoop en toekomst betrekking hebbende op de voorgenomen verkoop van de zogenoemde Julianabunker / Commandobunker Seyß-Inquart. De opbouw van deze toelichting is als volgt.

In de zienswijze wordt de geschiedenis, bunkers in Nederland, rijksmonument, erfgoed inspectie, bestemmingsplan, Nationale Monumentenorganisatie en verkoop beschreven. Afsluitend is de recapitulatie en conclusie volgens initiatiefnemers.

Door de grote hoeveelheid documenten en wetten die van toepassing (kunnen) zijn, komen uitsluitend de belangrijkste elementen en/of verwijzingen naar voren. Dit geldt natuurlijk ook voor de vele bestuursorganen, organisaties en belanghebbenden. Wij gaan er genoegzaam vanuit dat deze zienswijze u niet alleen aan het denken zal zetten, maar dat er gehandeld zal worden in het belang van dit bijzondere Rijksmonument.

Geschiedenis van de Commandobunker Seyß-Inquart

De Oostenrijkse Dr. Arthur Seyß-Inquart was tijdens de Tweede Wereldoorlog de Rijkscommissaris van Nederland: Reichskommissar für die besetzten Niederländischen Gebiete. Nederland werd onder civiel bestuur geplaatst omdat Hitler ons land tot een vazalstaat wilde maken en wellicht wilde inlijven bij Duitsland. Seyß-Inquart noemde de Nederlanders het "Germaanse broedervolk". Aldus hechtte Hitler aan een primaat van de politiek boven het militaire (meer macht!) in bezet Nederland. De Eerste en Tweede Kamer en de Raad van State werden buiten werking gesteld en Seyß-Inquart werd binnen het nieuwe bestuur de hoogste burgerlijke machthebber. Onder hem ressorteerden vier "Generalkommissare", onder wie Höhere SS- und Polizeiführer Hanns Albin Rauter, die verantwoordelijk was voor veiligheidszaken en de deportatie van Joden.

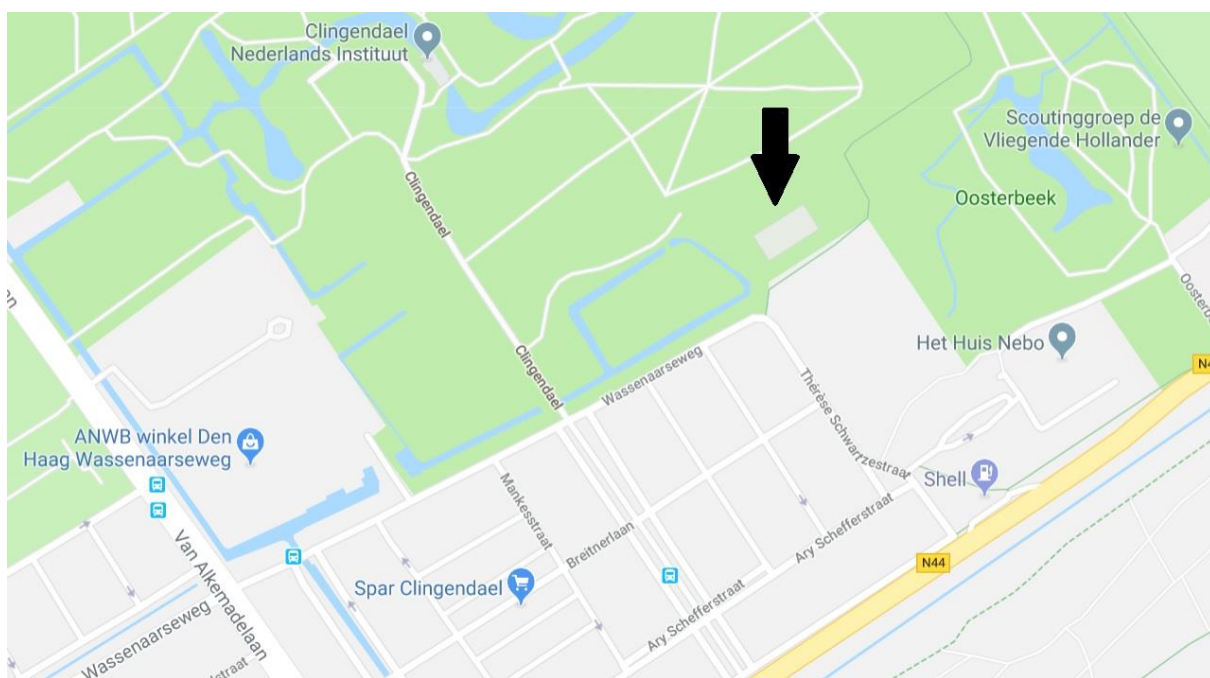
Seyß-Inquart behoorde aanvankelijk tot de 'gematigde' vleugel van de Oostenrijkse nazi's, die als Rijkscommissaris de Nederlandse bevolking wilde winnen voor het nationaalsocialisme, maar zich uiteindelijk ontpopte als een extremistische hardliner. Hij woonde met zijn familie in de villa op het landgoed van de buitenplaats Clingendael die in 1940 was geconfisqueerd. De woning was tot haar overlijden in 1939 bewoond geweest door Marguérite barones van Brien.

In de herfst van 1940 kwam de zwager van Seyß-Inquart, de Weense ingenieur Walther Münster als adviseur inzake wederopbouw en volkshuisvesting naar Nederland. In januari 1941 werd deze man de *Bevollmächtigte für das Wohnungs- und Siedlungswesen*, later de *Abteilung Siedlung und Bauten* genoemd. In de loop van 1941 groeide deze organisatie flink en werd betrokken bij de bouw van de mijnwerkerswoonwijk "Hermann Göring kolonie" te Heerlen en bij de wederopbouw van de door de oorlog zwaar getroffen steden zoals Rotterdam en Middelburg. Maar ook hield deze organisatie zich bezig met het confisqueren van onroerende goederen van de Joodse bevolking.

Door de gewijzigde positie van offensief naar defensief waarbij Den Haag grensde aan de verdedigingslinie (later de Atlantikwall), werd duidelijk dat de aanpassingen gedaan aan het landhuis Clingendael niet meer voldoende waren om de veiligheid te “garanderen” van de Rijkscommissaris Seyß-Inquart. De verdediging van Clingendael betekende dat een politiek apparaat betrokken werd bij de bouw van militaire bunkers.

Door de persoonlijke interesse van Seyß-Inquart in de voortgang van de bouw van de verdedigingswerken ontstond kritiek bij het Duitse leger. Dit kwam mede doordat Seyß-Inquart fel tegenstander was van de stellingname van de *Oberbauleitung Holland* Prof.dr. Kurt Wiendieck, dat de vestingbouw Clingendael overgenomen moest worden door *Organisation Todt*. De Rijksarchitect en sinds 8 februari 1942 Minister van Bewapening Berthold Konrad Hermann Albert Speer was in die positie ook het hoofd van “Organisation Todt” (O.T.). Deze organisatie was verantwoordelijk voor en had zeggenschap over de bouw van (militaire) bunkers. Ook bij de bouw van de nieuwe Commandobunker van Seyß-Inquart was er uiteindelijk toestemming nodig van Albert Speer, die van mening was dat de nieuwe Commandobunker veel te groot was. Echter Seyß-Inquart was van mening dat het hier een verdedigingswerk betrof ter bescherming van zijn politieke apparaat en geen militaire bunker.

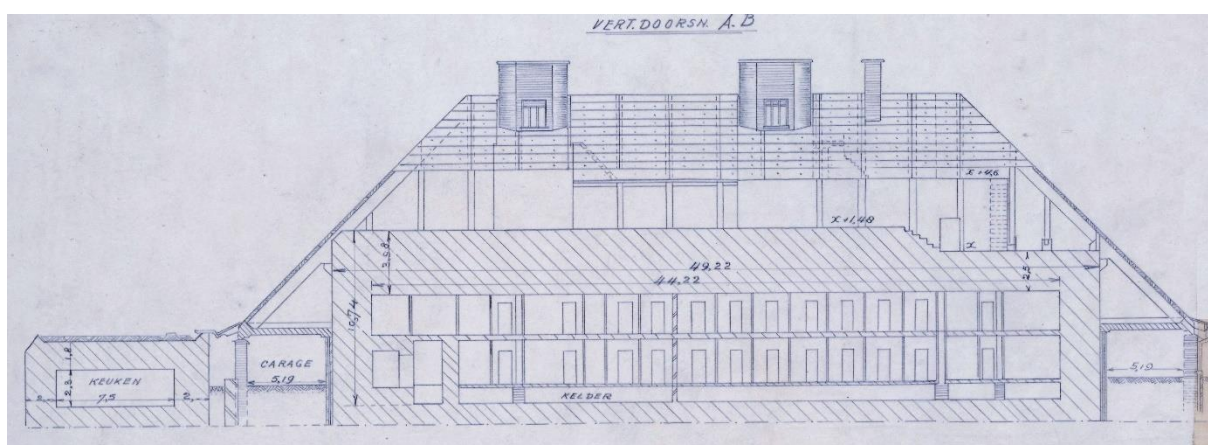
Na een bijzondere briefwisseling in augustus 1942 tussen Speer en Seyß-Inquart, die ook beiden een vriendschappelijke relatie onderhielden met Adolf Hitler, kwam op 7 september 1942 de definitieve toestemming van Albert Speer voor een gecamoufleerde bunker voor Seyß-Inquart. Echter is nooit duidelijk geworden of de huidige Commandobunker volgens de eisen en ontwerp is gebouwd zoals Albert Speer voor ogen had (voornamelijk maatvoering), en wie het definitieve ontwerp uiteindelijk heeft goedgekeurd. De goede betrekkingen tussen Seyß-Inquart en Hitler garandeerden het voortbestaan van *Abteilung Siedlung und Bauten* en gedurende de gehele oorlog had hij rechtstreekse bemoeienis met de bouw van de verdedigingswerken van zijn politieke apparaat.

In september 1942 is op dat gedeelte van het terrein, dat grensde aan de huidige Van Brienelaan en het Landgoed Oosterbeek, begonnen met de bouw van de Commandobunker Luftschutzraum Seyß-Inquart R8764. De Commandobunker werd vermomd als landbouwschuur/stadsboerderij en is onder leiding van de architect August Kubitzka gebouwd door de *Abteilung Siedlung und Bauten*.

Ondanks de vaste keuken in de Commandobunker werd in oktober 1943 begonnen met de bouw van een Keukenbunker (Type 645 Doppel). Deze 2 gekoppelde standaardbunkers werden als één geheel verbonden met de Commandobunker. Het complex werd tevens voorzien van 4 geschutbunkers (Ringstände) en betonblokken (t.b.v. de tuien van de zendmast).

De Commandobunker is 49,22 meter bij 17,3 meter en 15 meter hoog. Daar “overheen” is een “landbouwschuur” met overige vertrekken en garage geplaatst, die samen 61 meter bij 30 meter zijn en 20 meter hoog. De wanddikte van de Commandobunker is 2,5 meter en de dakdikte 4 meter. Het daarboven gelegen dak is een zogenaamde betonnen tentconstructie (42 spanten) die ter plaatse in één stuk is gegoten en waarop zogenoemde “Bims” betonplaten liggen. Het geheel is afgewerkt met panlatten en dakpannen. De “schoorstenen” (Flaktorens) zijn toegankelijk d.m.v. een trap via het pannendak en functioneerden als observatietorens en als verhoogde opstellingen van 2cm luchtafweergeschut (Flakgeschut).

De gehele Keukenbunker is 22,4 meter bij 11,5 meter. De (nood)ingangen van de Commandobunker en de Keukenbunker waren door schietgaten beveiligd.

In de kelder (souterrain) van de Commandobunker bevonden zich een kamer van Seyß-Inquart, machinekamer, stookkamer, telefoonpost en diverse grote open ruimtes. Op de begane grond was de slaapkamer van Seyß-Inquart incl. badkamer en wc's, machinekamer, stookkamer, telefoonpost, keukenvertrek en diverse kleine vertrekken en wc's. Deze kleine vertrekken zijn vermoedelijk ook slaapvertrekken geweest van belangrijke personen, o.a. de vier Generalkommissare en de regimentscommandant, die van de schuilbunker gebruik mochten maken. De bunker kan men betreden via een overdekt portaal en gassluizen.

Buiten de bunker maar in het camouflagegebouw was in de kelder een watervoorziening en er waren diverse ruimtes die men kon bereiken door (betonnen) loopgraven. Op de begane grond was een garage, een bergplaats en wederom de watervoorziening. De Keukenbunker (met 2 keukens, waterbron, machinekamer en wachtkamers) was indirect verbonden met de Commandobunker en men kon daar voor 200 man maaltijden bereiden.

In de eerste helft van 1943 werd het grootste gedeelte van de bunker opgeleverd en in september 1943 bleek nog NLG 500.000 besteedbaar te zijn van de begrote NLG 1.780.000.

De bunkers en de buitenplaats maakten in WO2 deel uit van de Stützpunktgruppe Clingendael (civiel) die aansloot op de Stützpunktgruppe Scheveningen. Beide waren gericht op de verdediging van Den Haag en vormden een onderdeel van de Atlantikwall.

Na de oorlog is het oorspronkelijke pannendak verwijderd en vervangen door een ander type dakpan. De galerij aan de zuidzijde en de zuidwestzijde is dichtgemetseld en voorzien van een roldeur.

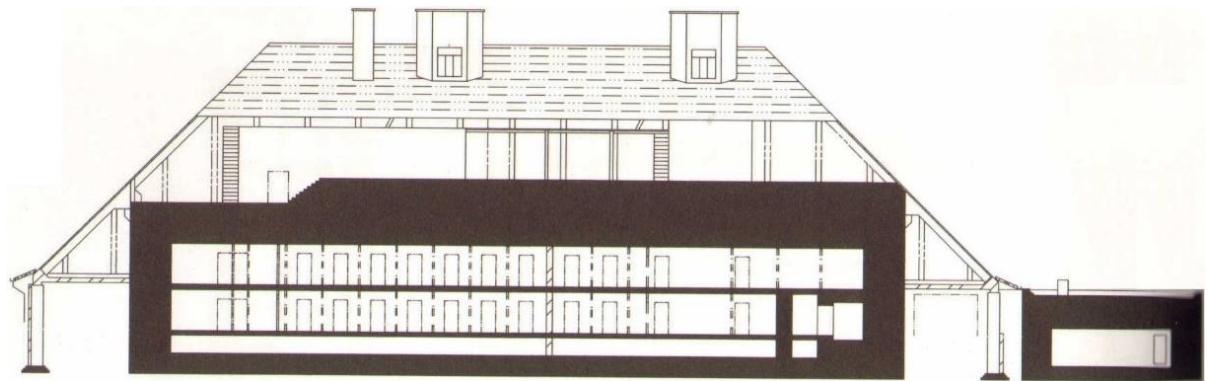
Als camouflage is er een diversiteit van metselwerk en geschilderde bakstenen aangebracht, oorspronkelijk en historisch uniek, op de betonconstructie en de gemetselde pijlers die de dakconstructie ondersteunen.

Bij de ingang voor de oorspronkelijke garage aan de zuidoostzijde was er na de oorlog duidelijk oorlogsschade zichtbaar, zowel aan het dak als aan de dakconstructie. In deze garage is een trap gemaakt voor een nieuwe ruimte aansluitend aan de oorspronkelijke binnenbunker en zijn er een dakkapel en dakramen aangebracht. Tevens zijn er na 1945 aan de zuidoostzijde en aan de noordwestzijde aanpassingen gemaakt door middel van diverse muurtjes (ter versteviging) die gemetseld zijn tegen de camouflage buitenmuren en de diverse (nood)ingangen.

Met hulp van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) kan waarschijnlijk duidelijk worden wanneer welke aanpassingen zijn gemaakt na 1945.

Vervolgens is de bunker, samen met de Prinses Juliana Kazerne aan de overzijde van de straat, in gebruik genomen door de generale staf van het Nederlandse leger. De bunker deed dienst als commando- en communicatiecentrum om het Nederlandse leger aan te sturen bij inzet in het buitenland.

De locatie staat in kadastrale gemeente Wassenaar met kadaster deel/nr. 65333/66 en heeft de kadastrale objectnummers E 634 en E 382.

Het bijzondere aan deze Commandobunker is dat hij speciaal is ontworpen voor de veiligheid van de hoogste burgerlijke machthebber van het Duitse bestuur Seyß-Inquart, het Rijkscommissariaat en de Regimentskommandant. Het was daarmee een belangrijk onderdeel van het bestuurlijke centrum van de bezettingsmacht in Nederland gedurende de Tweede Wereldoorlog.

De civiele Commandobunker Seyß-Inquart is het laatst overgebleven gecamoufleerde bouwwerk van *Abteilung Siedlung und Bauten* en daarmee het belangrijkste militaire erfgoed gerelateerd aan het Duitse bestuur gedurende de bezettingsjaren.

Bunkers in Nederland

Ten aanzien van WO2 zijn in Nederland een groot aantal bunkers voor en tijdens de oorlog gebouwd. In eerste aanleg was dit (in)direct tegen het opkomende Nazisme en de dreigende oorlog vanaf 1938. Vanwege de neutrale status van Nederland werden overal, ook aan de kust, verdedigingswerken gebouwd. We moeten o.a. denken aan De Stelling Kornwerderzand bij de Afsluitdijk, De Peel-Raamstelling en de stelling op de Grebbeberg.

Vrijwel direct na de capitulatie van Nederland begon de Duitse bezetter in de zomer van 1940 met de bouw van diverse kustbatterijen, commandoposten, observatieposten en munitiebunkers.

Ook Dr. Arthur Seyß-Inquart nam op het civiele terrein van Clingendael diverse maatregelen. In zijn functie als Rijkscommissaris was hij per 29 mei 1940 namens het Duitse bestuur de hoogste burgerlijke machthebber. Zo werd het geconfisqueerde landhuis Clingendael zijn residentie en werden aan het huis en de omgeving diverse verbeteringen aangebracht voor zijn veiligheid.

Na de slag om Groot-Brittannië in het najaar van 1940, de oorlogvoering in de Balkan en de start van operatie Barbarossa op 22 juni 1941 (aanval van Nazi Duitsland op de Sovjet-Unie), veranderde de kustlijn van een offensieve naar een defensieve frontlijn. Op 14 december 1941 werd opdracht gegeven tot realisatie van de bestaande plannen van een samenhangend kustverdedigingsstelsel met circulaire geschutstellingen. Dit was de eerste aanzet tot de bouw van de "Atlantikwall". Vanaf 23 maart 1942 werd de tactische organisatie uitgewerkt en in de herfst, na het bevel van Hitler, kwam op 25 augustus 1942 de bouw serieus op gang.

In Nederland kregen Den Helder, IJmuiden, Hoek van Holland en Vlissingen de meeste aandacht en het hoogste "Verdedigingsbereik". Ook Den Haag/Scheveningen en Wassenaar werden als kustplaatsen en bestuurlijke centra als potentieel interessante doelwitten voor een invasie c.q. "raid" gezien, zodoende werd dan ook de op één na hoogste status aan ze verbonden.

Al kort na de bevrijding werd begonnen met het slopen en opruimen van bunkers en verdedigingswerken. Dat was ingegeven door praktische, maar vooral ook psychologische redenen. De verdedigingswerken waren symbolen van de bezetting waaraan men niet meer herinnerd wilde worden. De honderdduizenden mijnen op het strand, in zee en in de duinen werden geruimd, veelal met inzet van Duitse krijgsgevangenen. In de zomer van 1946 was het strand van Scheveningen weer toegankelijk voor badgasten. Een ander gedeelte van de verdedigingswerken heeft na de Tweede Wereldoorlog, bijv. tijdens de koude oorlog, een militaire herbestemming gekregen.

Een bijzonder en bewaard gebleven voorbeeld hiervan is de Commandopost Rijswijk met het voormalige "Bescherming Bevolking complex-Overvoorde", maar ook de Commandobunker aan de Van Brienelaan mag hierbij niet ontbreken, deze is nog zo'n 65 jaar ingezet voor diverse militaire doeleinden.

Van de 10.000 oorspronkelijke bunkers in Nederland stonden er per 1 oktober 2017 nog 1586 bouwwerken als bunker geregistreerd in de Basisregistratie Grootschalige Topografie. Nagenoeg alle bunkers liggen in (voormalig) duingebied dat onderdeel is van beschermd natuurgebied en de Europese Natura 2000.

Tevens zijn bunkers een ideale plaats voor vleermuizen om te overwinteren. Door Natura 2000 en de vleermuizenpopulatie zijn ze beperkt en soms in het geheel niet toegankelijk voor bezoek. De Commandobunker aan de Van Brienelaan is echter niet gelegen in een natuurgebied en wordt niet bevolkt door vleermuizen die daar overwinteren.

Een aantal bunkers zijn de afgelopen jaren weer uitgegraven en gerenoveerd tot indrukwekkende regionale tijdsdocumenten / monumenten met verschillende invullingen en bestemmingen.

- Bunker Museum IJmuiden (beperkt open)
- Atlantikwall museum Scheveningen (beperkt open)
- Atlantikwall museum Hoek van Holland (beperkt open)
- Atlantikwall museum Noordwijk (beperkt open)
- Museum Engelandvaarders Noordwijk
- Biberbunker Oostvoorne (beperkt open)

Een mooi en indrukwekkend voorbeeld van een herbestemming van een bunker is het Museum Engelandvaarders te Noordwijk. Oud Engelandvaarder en mede-initiatiefnemer Eddy Jonker heeft hiervoor de basis gelegd met als uiteindelijk resultaat een indrukwekkend museum dat reeds meerdere malen koninklijk bezoek heeft mogen ontvangen. Het levert een bijdrage door de verhalen op een alledaags educatieve wijze, die jongeren aanspreekt, levend te houden. Tevens verrichten medewerkers en vrijwilligers nog steeds onderzoek naar onbekende Engelandvaarders van wie velen helaas Engeland nooit bereikt hebben. Mede hierdoor is er een indrukwekkende database ontstaan met namen en verhalen die bewaard blijven voor de toekomstige generatie die niet met de oorlog is opgegroeid. Initiatiefnemers en de Universiteit Leiden leveren ook gezamenlijk een bijdrage door het verrichten van onderzoek naar nog onbekende Engelandvaarders

Een minder succesvol voorbeeld is de voormalige Hospitaalbunker aan de Van Ouwenlaan, gelegen tegen het terrein van Clingendael in de wijk Benoordenhout, gemeente Den Haag. Ondanks dat deze civiele bunker ook is gebouwd door *Abteilung Siedlung und Bauten* is deze echter op geen enkele wijze te vergelijken met de Commandobunker. De Hospitaalbunker heeft door zijn omvang (grootte) en uniek ontwerp de status van gemeentelijk monument gekregen en is ondanks moverende bezwaren op 27 maart 2014 verkocht aan de hoogste bidder Data Protectors B.V.. Bij de beschikking van de Rechtbank Den Haag op 9 juni 2015 is Data Protectors B.V. in staat van faillissement verklaard. De huidige status en bestemming van de Hospitaalbunker is onbekend.

Rijksmonument

De Nederlandse overheid is altijd terughoudend bij het toekennen van de status Rijksmonument voor die bouwwerken die een litteken vormen uit het oorlogsverleden. De zogenaamde “Muur van Mussert” is hierbij een mooi actueel, maar ook beladen voorbeeld.

Het adviesverzoek m.b.t. de aanvraag voor aanwijzing van de Commandobunker als Rijksmonument is ondersteund door de Stichting Menno van Coehoorn, en de Raad van Cultuur heeft in 2014 hierover een positieve beoordeling verzonden naar de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Dat deze toekenning is gegeven kunnen we bestempelen als bijzonder. De minister voert een terughoudend aanwijzingsbeleid omdat we in Nederland al een volwaardig monumentenbestand hebben.

Aanwijzingen van nieuwe monumenten gebeurt alleen nog in speciale aanwijzingsprogramma's. Voor zover wij kunnen nagaan zijn er tijdens de beoordeling van de aanwijzingsprocedure geen bezwaren ingediend, lopen er op dit moment ook geen procedures voor het zogenaamd “afvoeren” en is er geen melding bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed waaruit zou blijken dat het object niet thuishoort op de lijst van Rijksmonumenten.

Vanwege de volgende waarderings heeft de Commandobunker de Status Rijksmonument ontvangen:

De COMMANDOBUNKER met KEUKENBUNKER uit 1942 met RINGSTÄNDE en BETONBLOKKEN is van algemeen belang uit oogpunt van stedenbouwkunde, architectuurhistorie, cultuurhistorie en militaire historie:

- als onderdeel en als markering van een donkere periode in de geschiedenis van buitenplaats Clingendael;
- vanwege een historisch relevante bewoningsfase in de geschiedenis van buitenplaats Clingendael;
- als onderdeel van het kralensnoer van bunkers en bunkercomplexen langs de Nederlandse kust, die onderdeel vormen van de Atlantikwall en waartoe tevens een aantal belangrijke commandobunkers en bijvoorbeeld vliegvelden in het binnenland behoorden;
- als zichtbare en tastbare onderdelen van een complex militair systeem, waar naast de betonnen werken ook zaken als Ringstände behoorden nog aanwezig zijn;
- als belangrijk verdedigingswerk uit de periode na de oorlog en ten tijde van de Koude Oorlog;

- als voorbeeld van in het werk gestorte betonnen bouwwerken in een houten bekisting die nog zichtbaar is in de huid van de bunkers;
- als representatief voorbeeld van camouflagearchitectuur, die zowel tot uiting komt in de vorm (landbouwschuur, schoorstenen) als in de afwerking (schildering van baksteenimitatie);
- vanwege de historische ruimtelijk-functionele relatie met de buitenplaats Clingendael;
- vanwege de mate van gaafheid in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering;
- vanwege de beeldbepalende situering aan de rand van buitenplaats Clingendael.

Door het toekennen op 6 februari 2015 van de status “Rijksmonument” (monumentnummer 532049 complexnummer 525975) met monumentnaam “**Seyß-Inquartbunker**”, heeft de Rijksoverheid te kennen gegeven dat deze bunker een object is van nationaal cultuurhistorische waarde en daarmee een onderdeel is van ons erfgoed. De toekenning is niet uitsluitend voor de Commandobunker, maar inclusief bijgebouwen, die een onderdeel zijn van de Commandobunker (Keukenbunker, de 4 Ringstände en de Betonblokken). Gezien de ligging van de diverse gebouwen en de 4 Ringstände onder het “zand” is de status voor het gehele terrein van toepassing. Op het landgoed Clingendael zijn 23 Rijksmonumenten met een grote diversiteit waarvan 2 Rijksmonumenten in relatie staan tot de periode WO2.

Door de beschermde status “Rijksmonument” zijn vanzelfsprekend diverse wetten, regels en beleidsplannen van toepassing en heeft dit ook vergaande (in)directe gevolgen op de voorgenomen Nota van Uitgangspunten van de gemeente Wassenaar en de gemeente Den Haag. De nota van Uitgangspunten met daarin opgenomen de randvoorwaarden van herontwikkeling en de beoogde plannen van het Rijksvastgoedbedrijf, mogen niet strijdig zijn met dan wel gevaar opleveren voor de instandhouding van deze Commandobunker. E.e.a. is o.a. vastgelegd in de Erfgoedwet 2016 die de Monumentenwet 1988 heeft vervangen.

Erfgoedinspectie

De invulling van de erfgoedinspectie is gewijzigd in 2013 en sedert 2017 houden ze ook toezicht of de Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud (POM) ook blijven voldoen aan de criteria m.b.t. Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim). De monumentenzorg heeft baat bij eigenaren die goed voor hun monument zorgen. Monumentenorganisaties die eigenaar zijn van minimaal 20 rijksmonumenten kunnen een POM worden. Met deze status wil de rijksoverheid goed eigenaar- en opdrachtgeverschap stimuleren. Voor de stichtingen en verenigingen biedt de status van POM voordelen bij de aanvraag voor instandhoudingssubsidie.

<https://www.rijksvastgoedbedrijf.nl/expertise-en-diensten/m/monumenten-bij-het-rijksvastgoedbedrijf>

Het Rijksvastgoedbedrijf bezit enkele honderden monumenten, waaronder gebouwen, havens, bunkers en vliegvelden. De meeste hiervan zijn in gebruik bij organisaties van het Rijk. Wij beheren en onderhouden ons monumentaal erfgoed onder strikte voorwaarden.

De actuele stand van zaken is dat het dak en de goten aanzienlijke schade hebben opgelopen door storm en sneeuw in de eerste maanden van 2018. De boom die een gedeelte van de schade heeft veroorzaakt is verwijderd, er zijn echter geen (zichtbare) andere maatregelen genomen om de schade te beperken dan wel te herstellen.

Het Rijksvastgoed- en Ontwikkelingsbedrijf is de juridische eigenaar van de gebouwen in rijkseigendom. Het betreft hier o.a. meer dan 20 beschermde (Rijks)monumenten en zou hiermee voldoen aan specifieke criteria die noodzakelijk zijn voor een grote Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM). Het is vreemd te constateren dat de grootste juridische eigenaar van Rijksmonumenten in Nederland, het Rijksvastgoed- en Ontwikkelingsbedrijf, niet voorkomt op de gepubliceerde lijst van die organisaties die een POM-status hebben. Van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed is tevens ook de schriftelijke bevestiging ontvangen dat het Rijksvastgoedbedrijf ook nooit een aanvraag heeft ingediend.

<https://cultureelerfgoed.nl/dossiers/subsidies/professionele-organisatie-voor-monumentenbehoud>

Bestemmingsplan

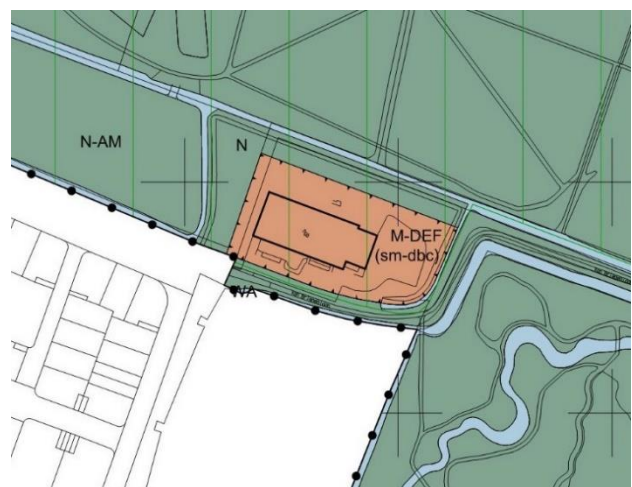
Algemeen

Het bestemmingsplan Landelijk Gebied 2015 van de gemeente Wassenaar (o.a. Clingendael), dat conserverend van aard is, is ter plaatse geldend. De doelstelling van dit bestemmingsplan is o.a. een actueel ruimtelijk sturingskader waardoor bescherming van de cultuurhistorische en architectonische waardevolle bebouwing beter is te waarborgen.

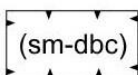
Het bestemmingsplan Benoordenhout (betreffende Prinses Julianakazerne en Bunker van Ouwenlaan) en de Beheersverordening Benoordenhout Noord-Oost zijn beide ter plaatse niet geldend. Echter daar het terrein Clingendael voor driekwart is omringd door het Benoordenhout en de Commandobunker direct grenzend is aan het Benoordenhout, doet het zeker ter zake.

Het ter plaatse geldende bestemmingsplan Landelijk Gebied 2015 (gemeente Wassenaar) bepaalt dat het terrein van de Commandobunker een functie heeft als Maatschappelijk – Defensierrein.

De omliggende terreinen die deel uitmaken van het Landgoed Clingendael hebben de bestemmingen “Natuur” en “Natuur – Agrarisch medegebruik”.

Maatschappelijk - Defensierrein

specifieke vorm van maatschappelijk - defensierrein - bunkercomplex

De omliggende bestemmingsplannen van de gemeente Den Haag: bestemmingsplan Benoordenhout (betreffende Prinses Julianakazerne en Bunker van Ouwenlaan) en bestemmingsplan Benoordenhout Noord-Oost hebben de bestemmingen “Wonen” en “Maatschappelijk” met dubbelbestemmingen “Waarde Archeologie” en “Waarde Cultuurhistorie”.

Cultureel

Het landgoed Clingendael en Bezuidenhout vallen beide onder beschermd stadsgezicht. Het gebied is van groot historisch-geografisch, cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig belang. Eén van de pijlers waarop Modernisering Monumenten (MoMo) inzet is: “Bevorderen van Herbestemming”. Het bevorderen dat waardevol erfgoed een passende bestemming krijgt, voorkomt leegstand en daarmee het verlies aan cultuurhistorische waarde.

Een volgende fase van MoMo is ingeluid met de Visie Erfgoed en Ruimte (VER) “Kiezen voor Karakter” die in 2011 is aangeboden aan de Tweede Kamer en in maart 2012 is opgenomen in de Rijksstructuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Het Rijk ziet voor zichzelf daarbij een voorbeeldfunctie in het stimuleren van gemeenten zodat die hun cultuurhistorische waarden inzichtelijk maken in de (thematische) structuurvisies Cultuurhistorie. De basis is hiervoor gelegd door toetreding van Nederland tot het verdrag van Granada (1985) en door de Nota Belvedere (1999).

Voor het cultuurbeleid heeft de Provincie haar doelstelling en prioriteiten vastgelegd in een Beleidsvisie. De beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2013 - 2016 benadrukte het bredere belang van de geografische erfgoedlijnen van de Atlantikwall en de Landgoederenzone die zijn vertegenwoordigd binnen de gemeente Wassenaar. De huidige beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2017 - 2020 benadrukt ook weer deze geografische erfgoedlijnen die toegankelijk moeten zijn voor iedereen. Te beginnen bij de jongste generatie. Als je je geschiedenis kent, weet je beter wat je toekomst is.

Voor het cultureel erfgoed en landschap zijn er binnen het landelijk gebied vier cultuurhistorische hoofdthema's waaronder militair erfgoed. Dit wordt gedomineerd door de onderdelen van de Atlantikwall en andere elementen die zijn gebouwd tijdens WO2. De militaire geschiedenis speelt in Wassenaar een aanzienlijke rol door de ligging aan de kust, de nabijheid van bestuurscentrum Den Haag en de vestiging van Seyß-Inquart op Clingendael.

De gemeente Wassenaar en de gemeente Den Haag hebben een specifieke oorlogsgeschiedenis die zich niet alleen tot de kust (Atlantikwall) beperkt, maar ook tot andere plekken meer landinwaarts. Het betreft gebouwde objecten en lanceerlocaties van de Duitse V1 en V2, maar ook tankgrachten en bominslagen die een herbestemming hebben gekregen als waterpartijen. De Commandobunker met boerenschuur als camouflage (Heimatschutzarchitektur) is één van de meest imposante bouwwerken uit de Atlantikwallperiode en verdient, als individueel object, volgens de richtlijnen van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed een duurzame instandhouding en bescherming.

Parkeren

Voor parkeren gebruikt men kencijfers van de CROW (kennisplatform voor o.a. overheden) als toetsingskader. Voor het plangebied geldt het uitgangspunt dat voldoende parkeren op eigen terrein wordt georganiseerd (gemeente Den Haag plangebied Bezuidenhout). In het plangebied wordt uitgegaan van parkeren op eigen terrein met een parkeerbehoefte volgens de Nota Parkeernormen Den Haag.

Het parkeerterrein is uitsluitend voor bestemmingsverkeer bereikbaar vanaf de Van Brienelaan komende van de Wassenaarseweg of Thérèse Schwartzestraat. De parkeergelegenheden bevinden zich op het reeds bestaande verharde terrein, derhalve zijn compenserende maatregelen niet van toepassing.

Natuur

Landgoed Clingendael en daarmee ook het terrein van de Commandobunker is niet gelegen binnen het Natura 2000-gebied en heeft derhalve ook geen aanvullende status van beschermd natuurgebied. Het Landgoed dat voornamelijk bestaat uit bossen, open weidegebied en water, is gevormd door menselijk handelen. De Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet 1998 en de Boswet zijn samengevoegd tot de nieuwe Natuurbeschermingswet. Deze is van toepassing maar vermeldt geen bijzonderheden en bij de herziening is geen nader onderzoek uitgevoerd. Op en nabij de Wassenaarseweg staan een aantal bomen die zijn opgenomen in de lijst "Monumentale Bomen 2013".

De bodemkwaliteit is uitgedrukt in kwaliteitsklasse en is weergegeven in het rapport bodemkwaliteitskaart van 3 november 2012 en het plangebied voldoet grotendeels aan de achtergrondwaarde/natuur. Het betreffende perceel is niet benoemd.

De direct aanwezige watergangen (sloten) zijn geen onderdeel van het perceel. De waterkering is voldoende hoog en stevig, is goed ingericht en onderhouden en vormt dus ook geen bedreiging. De kwaliteit van het water en de lucht gaven bij de herziening geen aanleiding tot een noodzakelijke beoordeling. Het betreffende perceel is onderdeel van Clingendael en valt daarmee binnen grondwaterbeschermingsgebied. Ingevolge de Provinciale Milieu Verordening (PMV) zijn grondwaterbedreigende activiteiten in principe verboden. Gezien de beoogde activiteiten van initiatiefnemers zijn eventuele bodembeschermende maatregelen niet noodzakelijk en/of een ontheffing niet van toepassing.

De beoogde (gewijzigde) bestemming zal geen nieuwe geluidsgevoelige functies toevoegen en is derhalve een nieuwe akoestische beoordeling niet van toepassing. Het aanwezige wegennet van en naar de locatie valt niet binnen de aanwezige geluidszones zoals deze staan beschreven in de Wet geluidshinder.

Note: In het bestemmingplan Benoordenhout – Prinses Julianakazerne en Bunker van Ouwenlaan –, Hoofdstuk 7 Overleg en Inspraak, no.18 Het Bestuur van de Wijkvereniging Benoordenhout.

"lijkt het ons nuttig u reeds van onze overwegingen op de hoogte te stellen voor een nieuwe bestemming voor deze bijzondere panden... en wat betreft de bunker wellicht een museale invulling eventueel los van het gebruik van de kazerne"

Note: dit is een verwijzing naar de Seyß-Inquartbunker naast de Juliana Kazerne en niet naar de Hospitaalbunker aan de Van Ouwenlaan.

Nationale Monumentenorganisatie (NMo)

In 2001 ontstaat de gedachte bij diverse erfgoedinstellingen en politieke partijen om monumenten van het Rijk beter en efficiënter te gaan onderhouden. In 2011 kondigt Minister Donner een herziening aan van het monumentenbeleid, namelijk dat het professionaliseren van monumentenzorg en monumentenbeheer geen kerntaak is van de Rijksoverheid. Deze herziening heeft Minister Blok in 2012 uitgewerkt en in 2013 bundelen een aantal grote monumentenorganisaties hun krachten voor een Nationale Monumentenorganisatie (NMo). In 2014 wordt de vereniging NMo opgericht en om conflicten met bestaande statutaire doelstellingen van de leden te voorkomen, wordt voor het beheer en de uitvoering Stichting Monumenten Bezit (SMB) opgericht.

Minister Blok van Wonen en Rijksdiensten komt met het voorstel om 29 monumenten over te dragen aan het NMo. De Tweede Kamer vraagt advies aan de Raad van Cultuur en deze komt met een aantal aanbevelingen voor de vervreemding van de monumenten, een gedragscode, toezicht op de organisatie en de voorwaarden. Het Protocol Cultureel Erfgoed Rijksoverheid was voor deze monumenten niet scherp genoeg en daarom is men voor deze 29 monumenten, vanwege de bijzondere aard en de complexiteit van herbestemming of exploitatie, afgeweken van een reguliere openbare verkoop. Er was duidelijk voor deze monumenten extra zorgvuldigheid geboden omtrent kennis en ervaring betreffende het beheer en onderhoud. Gedurende dit proces, sinds 2013 actief, was de Commandobunker van Seyß-Inquart nog geen Rijksmonument. In 2014 werd een advies uitgebracht van de Raad van Cultuur m.b.t. de aanvraag status Rijksmonument, waarop in 2015 het besluit volgde de Commandobunker niet gelijktijdig te verkopen met de Prinses Juliana Kazerne. Op hetzelfde moment werd de behandeling van deze 29 monumenten besproken in de Tweede Kamer. Ook was er op dat moment nog geen nota van uitgangspunten die wenselijk/noodzakelijk is bij het vervreemden van Rijksvastgoed en hadden diverse projectontwikkelaars reeds aangegeven geen interesse te hebben in de ontwikkeling van een bunker.

Op 15 januari 2016 werden de 29 monumenten van het Rijk overgedragen aan het NMo en o.a. de volgende afspraken en zekerheden vastgelegd:

- Het NMo krijgt een eenmalige Bestemmingsfonds instandhoudingsbijdrage van € 60.520.250,- en Bestemmingsfonds achterstallig onderhoud € 3.007.000,- ;
- Het Besluit rijkssubsidiëring instandhouding monumenten (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen) ontvangt jaarlijks € 320.000,- . Dit is een compensatie voor de Brim-aanvragen (tegenwoordig Sim) die de NMo kan doen voor dit pakket aan monumenten;
- NMo/SMB streven ernaar de 29 monumentcomplexen bij de SMB bijeen te houden. Deze bepaling wordt versterkt door de stelregel dat leden een eventueel doorgeleverd monument uit dit pakket nooit kunnen verkopen zonder deze eerst aan te bieden aan de SMB en de overheid; met het oog op de instandhouding van het monument, kan om uitzonderlijke bedrijfseconomische redenen een object worden ondergebracht bij een lid. Hiermee wordt bijvoorbeeld bedoeld dat er onvoorzien groot onderhoud moet plaatsvinden voordat de reserves voor groot onderhoud/restauratie van de SMB voldoende zijn opgebouwd. Niettemin wordt de toekomst van de monumenten veiliggesteld door de eerdergenoemde aanbiedingsplicht in de koopovereenkomst op te nemen;

- De NMo houdt de instandhoudingsbijdrage bijeen en zet het jaarlijkse rendement in als bijdrage voor het beheer en onderhoud van deze 29 monumentcomplexen;
- **Indien de NMo/SMB onverhoopt toch een monumentcomplex moet verkopen dan moet zij het desbetreffende monument eerst aanbieden aan het Rijk, de provincie en de gemeente voor € 1,- en de instandhoudingsvergoeding voor dat monument moet erbij geleverd worden;**
- Deze verplichtingen gelden ook voor haar leden (kettingbeding);
- De NMo/SMB moet alle bepalingen uit de betrokken schenkingen en legaten respecteren;
- De NMo/SMB neemt ongewijzigd alle lopende huurcontracten en overige gebruiksovereenkomsten over (koop breekt geen huur);
- Ieder jaar vindt een externe audit plaats.

Voor sommige monumenten bestaat op typologische gronden geen vangnet. De NMo richt zich onder andere op een vangnetfunctie voor ontheemde monumenten. Het NMo geeft vorm aan dat vangnet door zoveel mogelijk partijen aan zich te binden en samenwerking te stimuleren. Men heeft ten doel een einde te maken aan de versnipperde Nederlandse Monumentenwereld door middel van een open toetredings- en verenigingsstructuur.

Hiervoor heeft de NMo vier strategische hoofdlijnen:

- Verwerving en beheer van monumenten;
- Vertegenwoordiging;
- Dienstverlening;
- Fondsenwerving en vermogensbeheer

De NMo richt zich erop om het logische aanspreekpunt te zijn bij het afstoten van pakketten van monumenten door overheden. Het is het alternatief dat aanslaat in deze tijd waar naast afslanking bij de overheid ook grote belangstelling bestaat bij het publiek voor het monumentenbehoud.

De Rijksoverheid (Rijksvastgoedbedrijf) is een belangrijke stuwende kracht geweest bij de totstandkoming van het NMo.

Het verbaast dan ook initiatiefnemers dat deze Rijksoverheid geen protocolverplichting heeft alle Rijksmonumenten, die op de nominatie staan voor verkoop, in eerste aanleg aan te moeten bieden aan het NMo – indien het Rijksvastgoedbedrijf of andere overheden geen belangstelling voor koop hebben. We praten dan nog niet over de verkoopvoorwaarden en de (indicatie)prijs, maar puur over het gegeven: heeft het NMo interesse in deze aanvulling op haar huidige portefeuille? De Raad van Cultuur zou in haar functie als adviseur van de Rijksoverheid haar visie kunnen geven over de overdracht naar het NMo of openbare verkoop. E.e.a. zou eenvoudig realiseerbaar zijn door de aanpassing van de gehanteerde ABC-scan van het Rijksvastgoedbedrijf.

Tevens zou de Rijksoverheid voor het succesvol neerzetten van het NMo naast de instandhoudingssubsidie ook een “verwervingssubsidie” moeten realiseren. Vanuit het rendement van deze “verwervingssubsidie” zou het NMo ook marktconform kunnen betalen voor die (Rijks)monumenten die o.a. door het Rijksvastgoedbedrijf worden verkocht. Op deze manier zou voor de toekomst een vergelijkbare organisatie ontstaan als het “Engisch Heritage” die in Engeland een gevestigde reputatie heeft opgebouwd.

Verkoop Commandobunker Rijksvastgoedbedrijf

Het Rijksvastgoed- en Ontwikkelingsbedrijf zorgt voor beheer en onderhoud, nieuwbouw, verbouw en renovatie, ontwikkeling en herontwikkeling van gebouwen en terreinen die eigendom zijn van de Staat der Nederlanden. Tevens verzorgt het Rijksvastgoedbedrijf ook de verkoop van het vastgoed. In eerste instantie polst het Rijksvastgoedbedrijf of andere overheden hiervoor belangstelling hebben. Als dat niet het geval is, zal het vastgoed verkocht worden aan derden.

<https://www.rijksvastgoedbedrijf.nl/expertise-en-diensten/m/monumenten-bij-het-rijksvastgoedbedrijf>

Afstoot van monumenten

Monumenten die niet (meer) gebruikt worden voor de primaire taken van de overheid, kunnen we verkopen. In de bescherming op basis van de wet- en regelgeving zien we voldoende garantie voor goed beheer en onderhoud door andere partijen dan het Rijk.

In de afstoot van monumenten heeft de rijksbouwmeester een belangrijke taak.

Hij adviseert over verantwoorde afstoot en herbestemming van het monumentale bezit van de Rijksoverheid. Daarbij let hij er vooral op dat de cultuurhistorische aspecten van een gebouw of gebied op lange termijn kunnen worden behouden. Om de afstoot verantwoord uit te voeren, beschikt het Rijksvastgoedbedrijf over de ABC-scan, die diverse waarden van een pand en zijn omgeving in kaart brengt.

ABC-scan

Bij verkoop of herontwikkeling van vastgoed brengt het Rijksvastgoedbedrijf de mogelijkheden van het terrein of gebouw en de te verwachten verkoopopbrengst in beeld. Hiervoor gebruiken we de ABC-scan.

De ABC-scan verzamelt informatie over het object of het terrein en financiële en administratieve gegevens. De scan heeft drie hoofddoelen:

- *Leegstandskosten beheersen en waardeverlies minimaliseren*
- *mogelijke financiële waarde en waardecreatie verkennen*
- *mogelijkheden en beperkingen van een terrein of gebouw identificeren (maatschappelijk, politiek en juridisch)*

De ABC-scan is een alternatief voor de traditionele waardebepaling aan de hand van huurwaardes.

Het terrein met daarop gelegen de Commandobunker en de diverse bijgebouwen, zou in eerste aanleg gezamenlijk met de Prinses Juliana Kazerne in de verkoop gaan. De Prinses Juliana Kazerne, het huidige Julia's Park gelegen aan de Thérèse Schwartzestraat, staat in de gemeente Den Haag en heeft de status van een gemeentelijke monument.

Landgoed Clingendael, met daarop een aantal aanwezige Rijksmonumenten, is in 1954 aangekocht door de gemeente Den Haag en heeft een door de gemeente Den Haag gestimuleerde publieksfunctie. Het landgoed ligt echter i.t.t. de Prinses Juliana Kazerne in de gemeente Wassenaar. Het naastgelegen landgoed Oosterbeek is een Rijksmonument en in 1953 ook aangekocht door de gemeente Den Haag en is evenals landgoed Clingendael gelegen in de gemeente Wassenaar. Het perceel en daarmee de Commandobunker is dus gelegen in de gemeente Wassenaar, heeft de status van Rijksmonument en is in eigendom van het Rijksvastgoedbedrijf.

Op 17 september 2015, DSO /2015.891 – RIS 286200, schreef de Haagse Wethouder van Stadsontwikkeling, Wonen, Duurzaamheid en Cultuur, Joris Wijsmuller, aan de voorzitter van Commissie Ruimte van de gemeente Den Haag het volgende:

Zoals toegezegd tijdens de Commissie Ruimte op 2 september jl. informeer ik u hierbij over de uitkomst van het overleg met de gemeente Wassenaar en het Rijksvastgoedbedrijf over de mogelijkheden van een eventuele gezamenlijke verkoop van de Prinses Julianakazerne en de Seyss-Inquart bunker.

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft in reactie op deze vraag het volgende geschreven:

Voor de transformatie van de bunker worden nog allerlei onderzoeken verricht. Door de gecompliceerdheid van het gebouw (Rijksmonument) is het opstellen van een Nota van Uitgangspunten vertraagd.

Tevens kan het ministerie van Defensie de bunker door diverse werkzaamheden momenteel nog niet overdragen aan het Rijksvastgoedbedrijf. De Prinses Julianakazerne kan direct na vaststelling van de Nota van Uitgangspunten in de verkoop gaan. Voor zover het zich laat aanzien is het niet mogelijk de bunker binnen een jaar te verkopen. Aangezien de leegstand van de kazerne circa € 200.000,- per jaar kost (leeg sinds 2013), wil het Rijksvastgoedbedrijf de verkoop van de kazerne niet langer vertragen.

Andere belangrijke argumenten zijn, dat:

- de markt (diverse mogelijk geïnteresseerden voor de kazerne) heeft aangegeven geen interesse te hebben in het totaalpakket. Een ontwikkelaar van woningen heeft geen interesse in de ontwikkeling van een bunker.***
- de bunker en de kazerne liggen in twee verschillende gemeenten, gescheiden door een weg en een sloot. Het zijn dus twee aparte objecten.***
- de bunker en de kazerne zijn qua bouwaard totaal verschillende objecten, met totaal verschillende transformatiemogelijkheden.***

De gemeente Wassenaar bevestigt dat de vaststelling van de Nota van Uitgangspunten niet op korte termijn te verwachten is. Overigens zal Wassenaar te zijner tijd ook de (Haagse) buurtbewoners informeren over Nota van Uitgangspunten voor de bunker.

Kortom, het Rijksvastgoedbedrijf acht het niet wenselijk om de verkoop van de kazerne uit te stellen.

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft ons over de huidige stand van zaken als volgt geïnformeerd:

Wij zijn bezig met het opstellen van een Nota van Uitgangspunten met de gemeente Wassenaar en Den Haag. Hierin staan de randvoorwaarden voor herontwikkeling van de bunker. Op dit moment bevinden wij ons in de afrondende fase. Het document dient nog goedgekeurd te worden door B&W van de gemeente Den Haag en door B&W en de Raad van de gemeente Wassenaar. Zodra het document is vastgesteld zullen wij de verkoop gaan opstarten. Ik verwacht dat dit na de zomer zal zijn.

Note: initiatiefnemers hebben een WOB-verzoek ingediend bij het Rijksvastgoedbedrijf

Echter niet alleen de cultuurhistorische waarde (Rijksmonument) heeft invloed op eventuele verkoop en toekomstige bestemming(en) van deze Commandobunker. Ook de ligging, het bestemmingsplan Clingendael van de gemeente Wassenaar, de belangen van de gemeente Den Haag, het bestemmingsplan Benoordenhout en de bewoners van het Benoordenhout zullen een belangrijke stempel drukken op de Nota van Uitgangspunten en bepalend zijn of werkelijk geïnteresseerden zich melden.

Ook is er een zwaarwegende morele verplichting bij de Rijksoverheid, de gemeente Wassenaar en de gemeente Den Haag om te allen tijde te voorkomen dat dit monument ooit in bezit dan wel beheer komt van individuen of organisaties die de Holocaust ontkennen, Nazisme, Fascisme en Antisemitisme verheerlijken, dan wel vergelijkbare extreme ideeën en intolerantie verkondigen of verspreiden. Hierdoor ontstaat een risicoprofiel voor een soort “foute bedevaartplaats”. De Rijksoverheid heeft, na openbare verkoop en eventuele doorverkoop, weinig tot geen enkele juridische bevoegdheid/inspraak zolang de nieuwe eigenaren zich committeren aan de verkoopvoorwaarde en de daaraan gekoppelde Nota van Uitgangspunten. Dit zou in de toekomst kunnen leiden tot zeer onwenselijke, pijnlijke en verwerpelijke situaties.

Gezien dit risicoprofiel zouden de Rijksoverheid en de betrokken gemeenten zich ten doel moeten stellen de Commandobunker van Dr. Seyß-Inquart te ontwikkelen tot een landmarkeringspunt. En wel d.m.v. een gepaste inspanningsverplichting, o.a. door de toekenning en acceptatie van de status van een Rijksmonument. En wel tégen antisemitisme en vóór tolerantie, herdenken, educatie (voor iedereen) en hedendaags onderzoek naar Nederlandse slachtoffers van WO2. Je kunt pas werkelijk herdenken zodra je bewust bent van de verschrikkingen die hebben plaats gevonden en je hier in het dagelijks leven ook naar handelt.

Wij verbazen ons over het feit, en met gepaste woorden moeten wij verontrustend concluderen, dat de Rijksoverheid met te weinig (historisch) besef afstand doet van bijzondere en beladen Rijksmonumenten. Wij spreken hierbij ook onze ernstige zorgen uit dat bij de verkoop, maar nu van dit specifieke historische monumentale Rijksmonument, door het Rijksvastgoedbedrijf de eventuele verkoopprijs de doorslaggevende bepalende rol zal spelen voor de toekomstige invulling.

Het behouden, openstellen en toegankelijk maken van dit historisch cultureel educatief erfgoed is helaas van ondergeschikt belang! Vervolgens vinden wij het zorgelijk dat het Rijksvastgoedbureau (naar eigen zeggen) direct betrokken is bij het opstellen van de Nota van uitgangspunten, daar wij van mening zijn dat de gemeente Wassenaar en de gemeente Den Haag volstrekt onafhankelijk moeten functioneren in het belang van hun bewoners en het betreffende object. Het spreekwoord “de slager keurt zijn eigen vlees” is iets dat we absoluut niet mogen terugzien bij de openbare verkoop van cultuurhistorische Rijksmonumenten.

Op 4 september 2014, Kenmerk: Bema-2013-06809/2, schreef voorzitter Joop Daalmeijer en Algemeen secretaris Jeroen Bartelse van de Raad van Cultuur aan de Minister mevrouw dr. M. Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het volgende:

De raad beschouwt de Seyß-Inquartbunker als zeldzaam met grote cultuurhistorische waarde. Hij is van mening dat de bunker vergelijkbare monumentale waarde heeft als de gebouwde monumenten die eerder in het kader van het aanwijzingsprogramma 1940 tot en met 1958 aangewezen werden als beschermd monument.

Wij hebben de Colleges van Burgemeester en Wethouders en de gemeenteraden van Wassenaar en Den Haag opgeroepen om deze manier van werken direct te beëindigen en te handelen in het belang van het Rijksmonument en ons cultureel historische educatieve erfgoed.

Recapitulatie en Conclusie

Op het Landgoed Clingendael, grenzend aan Landgoed Oosterbeek gelegen aan de Van Brienelaan in de gemeente Wassenaar, ligt het Rijksmonument “de Julianabunker”: de voormalige Commandobunker met bijgebouwen van de Rijkscommissaris van de bezette Nederlandse gebieden Dr. Arthur Seyß-Inquart. Bij de beoordeling (waardering) voor het verkrijgen van de status Rijksmonument is aangemerkt dat de Commandobunker een object is met een stedenbouwkundig-, architectuur-, cultuur- en militairhistorische waarde. Het wettelijke adviesorgaan van de regering en het parlement op het gebied van kunst, cultuur en media, De Raad van Cultuur, heeft bij de minister aangegeven dat het object zeldzaam is met grote cultuurhistorische waarde.

Een monument dat volgens de gemeente Wassenaar en de gemeente Den Haag bescherming verdient en waarbij de huidige eigenaar, de Rijksoverheid, heeft besloten om het predicaat Rijksmonument toe te kennen.

In 1994 is Nederland toegetreden tot het Verdrag van Granada (1985). Daarin wordt o.a. aangegeven dat bescherming van het architectonisch erfgoed een essentieel doel is. Dit heeft op haar beurt weer een vervolg gekregen in de beleidsbrief Modernisering Monumentzorg (MoMo) 2009, waarin vijf gebiedsgerichte erfgoedbeleid prioriteiten staan omschreven waaronder ook het “tonen van een tijdperk”: ***Tevens moet er meer aandacht komen voor waardevol cultuurhistorisch erfgoed door middel van herbestemming en het beter zichtbaar, herkenbaar en beleefbaar maken van het erfgoed.***

De erfgoed wet 2016 vormt de basis als het gaat om de bescherming, benutting en het behoud van cultureel erfgoed boven en onder de grond. Met de herziening en vervanging van de Monumentenwet 1961 en 1988 in de Erfgoedwet 2016 is de basis gelegd om lagere overheden te stimuleren hun verantwoordelijkheid te nemen door ontwikkelingen van (gemeentelijk) erfgoedbeleid. De gemeente Wassenaar en de gemeente Den Haag hebben een groot aantal Rijksmonumenten. Echter kijkend naar het historische karakter van beide gemeenten is dat aantal zeer relatief, ten opzichte van Amsterdam is het gewoon laag: 20% (1504 t.o.v. 7502). Door de openbare verkoop op te starten van de Commandobunker aan de Van Brienelaan wordt de gemeente Wassenaar en de gemeente Den Haag de mogelijkheid de Commandobunker als Rijksmonument te verkrijgen ontnomen.

Initiatiefnemers verzoeken Ministers en Staatssecretarissen te handelen in het nationale educatieve belang en uit respect naar alle oorlogsslachtoffers van de Tweede Wereldoorlog om dit specifieke en beladen cultureel erfgoed te behouden en daarmee de openbare verkoop van het genoemde object te heroverwegen.

Daar de verkoop aan de hoogste bidder:

- strijdig is met het Verdrag van Granada en de daaruit voortvloeiende beleidsregels van de Rijksoverheid die van toepassing zijn op dit Rijksmonumenten;
- strijdig is met het Protocol Cultureel Erfgoed Rijksoverheid van de Raad voor Vastgoed Rijksoverheid, Ministerie van Financiën;
- niet te verenigen is met de Erfgoedwet;

- niet te verenigen is met de pijlers van Modernisering Monumenten (MoMo) en Visie Erfgoed en Ruimte (VER, tonen van een tijdperk);
- niet overeenkomstig is met de beleidswijziging in 2011 ten aanzien van cultuurhistorische waarden en de professionalisering binnen de monumentenzorg;
- niet te verenigen is met de Nationale Agenda Herbestemming waarbij cultuurhistorisch waardevol erfgoed een passende bestemming moet krijgen;
- niet te verenigen is met een van de hoofddoelen van de ABC-scan Rijksvastgoedbedrijf. *mogelijkheden en beperkingen van een terrein of gebouw identificeren (maatschappelijk, politiek en juridisch)*;
- de gemeente de mogelijkheid ontnemt om een passende bestemming te realiseren die in relatie staat tot de cultuurhistorische waarde;
- tegen de wens is van diverse organisaties die zich bezighouden met cultureel erfgoed;
- niet in het belang is (behoud) van genoemd object en het karakter van het plangebied om cultuurhistorische waarde herkenbaar te houden;
- niet in overeenstemming is met de wens “Museale invulling” (actuele behoefte) van de bewoners van Benoordenhout (kenbaar gemaakt door het bestuur van de Wijkvereniging Benoordenhout n.a.v. Concept bestemmingsplan Benoordenhout – Prinses Julianakazerne en Bunker van Ouwenlaan –);
- van een dergelijk (beladen) monument dat symbool staat voor een zwarte periode in de Nederlandse geschiedenis ongepast is en uiteindelijk kan leiden tot zeer onwenselijke pijnlijke en verwerpelijke (politieke) discussie.

Initiatiefnemers verzoeken de Rijksoverheid (Rijksvastgoedbedrijf) het Monument Julianabunker / Commandobunker Seyß-Inquart tegen het reguliere verkoopproces in niet openbaar te verkopen, maar deze over te dragen dan wel voor een symbolisch bedrag te verkopen aan de Nationale Monumentenorganisatie (NMo). Dit zal moeten plaatsvinden onder vergelijkbare strikte voorwaarden als bij de overdracht van 29 monumenten op 15 januari 2016. Het NMo heeft de kennis en expertise om een dergelijk monument te behouden en te beheren. Tevens ontstaat door de vervreemding aan het NMo de garantie voor de toekomst dat een dergelijk beladen object van bijzondere aard, dat toebehoorde aan de hoogste nazi-leider van het bezette deel van het Koninkrijk der Nederlanden, **nooit** verkocht zal worden behalve aan de Rijksoverheid voor **€ 1,00**.

Omdat de directe getuigen er straks niet meer zijn, zijn wij vanzelfsprekend altijd bereikbaar voor een toelichting.

Ronald Klomp
Jeroen van Zijderveld

Stichting WO2 Sporen
p/a Wingerd 208
2496 VK Den Haag
+31 6 2150 4311
www.wo2sporen.eu

Stichting WO2 Sporen

Comité van aanbeveling

- Willemien Meershoek
Directeur Nationaal Monument Kamp Amersfoort
- prof.mr. Cornelis J.H. (Corjo) Jansen
Hoogleraar in de rechtsgeschiedenis en in het Burgerlijk recht aan de Radboud universiteit.
Publicaties nadruk op rechtsgeschiedenis van de Tweede Wereldoorlog
- Dr. Philipp Neumann-Thein
Kommissarischer Stellvertretender Stiftungsdirektor
Stiftung Gedenkstätten Buchenwald und Mittelbau-Dora
- Dr. Harry Stein
Museumkurator und Wissenschaft Gedenkstätte Buchenwald
- Sabine Stein
Leitung Archiv Gedenkstätte Buchenwald
- Remco G. Vogel
Rector Maerlant-Lyceum
- drs. Michel van der Heide
Coördinator bovenbouw Maerlant-Lyceum
- Theo P.N. van Daalhoff
Lid Stichting Nationale Herdenking 's-Gravenhage
- Corrie Hoekstra
Voorzitter Stichting Oud Loosduinen / Museum de Korenschuur